

Aaibare exoten

een bedreiging of verrijking voor de Nederlandse natuur?

Muizenplagen en overlast door mieren of ander ongedierte zijn ons allen wel bekend. Maar naast onze eigen inheemse plaagsoorten krijgen we ook steeds meer last van exotische plaagsoorten. Uitheemse planten- en diersoorten, ook wel exoten genoemd, zijn planten of dieren die oorspronkelijk niet in een gebied voorkomen maar daar door toedoen van menselijk handelen terecht zijn gekomen. De bekendste in het boekje van de bestrijder is wellicht de muskusrat, hoewel die inmiddels al zo lang in Nederland is dat hij als ingeburgerd kan worden beschouwd. Meer recente voorbeelden zijn de Aziatische tijgermug en de Aziatische boktor, halsbandparkieten in stadsparken, verschillende eekhoornsoorten die als huisdier worden gehouden en aquarium- of vijverplanten die zijn geïmporteerd uit bijvoorbeeld Zuid-Amerika.

Beheer invasieve exoten

Wanneer uitheemse soorten op grote schaal een probleem gaan vormen worden ze beschouwd als invasief. Voorbeelden van invasieve exoten zijn woekerende uitheemse waterplanten die watergangen verstoppen en inheemse soorten verdringen, of insecten die infectieziekten kunnen overdragen die gevaarlijk zijn voor de mens. In die gevallen kan er besloten worden om te gaan bestrijden. Het type maatregel hangt af van het

invasiestadium en richt zich op preventie, eliminatie of beheer (zie figuur 1). De afgelopen jaren zijn er bestrijdingsacties uitgevoerd voor de zonnebaars en de brulkikker. In een aantal gevallen ging dit niet zonder slag of stoot. Bij de bestrijding van de huiskraai zijn er protestgroepen opgericht zoals het platform Red de Huiskraai. Bij preventieve maatregelen kan er onbegrip ontstaan bij eigenaren of winkeliers als een soort niet meer gehouden en verhandeld mag worden. Ook tuineigenaren ondervinden soms hinder van maatregelen, zoals het afgraven van tuinvijvers (brulkickers in Baarlo) en het preventief kappen van bomen (Aziatische boktor in Boskoop).

De effectiviteit van beheersmaatregelen, zoals bijvoorbeeld vroegtijdige signalering, preventie en bestrijdingsmaatregelen, wordt mede bepaald door maatschappelijk draagvlak en publieke participatie. Dit is op zich niets nieuws, maar bij exoten lijkt vaak nog iets anders aan de hand. Er is inmiddels veel bekend over de verspreiding van exoten en de effecten van deze nieuwkomers op ecosystemen. Er is

echter weinig onderzoek gedaan naar de verschillende opvattingen over exoten. Wat is bijvoorbeeld het verschil tussen de overlast die veroorzaakt wordt door meeuwen en huiskraaien? Welke kennis is er over dit onderwerp bij het grote publiek en wat vinden we er eigenlijk van? Zien we exoten als schadelijk of als een welkome verrijking van de natuur? Kortom, wat maakt exotenbeheer anders dan het beheer van gevestigde plaagsoorten zoals ratten, steenmarters of insecten? Er is een aantal redenen te bedenken die ten grondslag kunnen liggen aan een andere per-

ceptie van exotenbeheer ten opzichte van plaagdierbestrijding.

Ten eerste is het bij exoten vaak het geval dat je schade wilt voorkomen waarvan nog niet vaststaat of en wanneer deze zal optreden. Omdat de negatieve gevolgen (nog) niet zichtbaar zijn, kan dit leiden tot de vraag waarom de soort moet worden bestreden. In dit geval is de perceptie van de risico's laag, waardoor het kan ontbreken aan maatschappelijk draagvlak. Maar het handelingsperspectief is bij een snelle reactie het grootst. Dit is het dilemma waar beleidsmakers en beheerders mee om moeten gaan. Onzekerheden spelen een grote rol bij het voorspellen van de mogelijke impact van uitheemse soorten. Omdat de gevolgen erg groot kunnen zijn, is een voorzichtige aanpak noodzaak. Het is beter dat een soort wordt bestreden die eigenlijk (nog) geen problemen veroorzaakt, dan een soort laten uitgroeien tot een daadwerkelijke plaag met mogelijk desastreuze gevolgen voor mens of natuur.

Aaibaarheid

Als tweede speelt bij exotenbeheer ook de aaibaarheid van de soort een belangrijke rol. Een van de redenen dat planten en dieren geïmporteerd worden is vanwege het feit dat we ze mooi vinden om in de tuin aan te planten of om ze te houden als huisdier of in dierentuinen. Het aantal 'aaibare' soorten is binnen de groep exoten daarom ruimschoots verte-

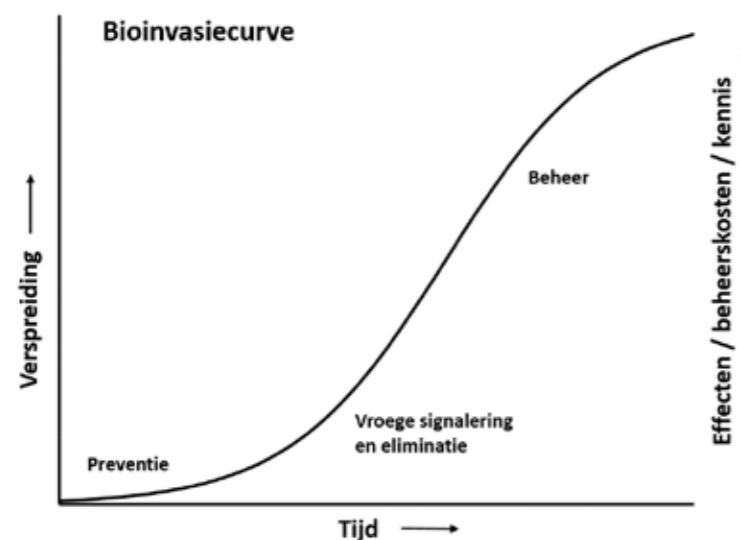
genwoordigd. Het risico op ontsnapping is echter altijd aanwezig en zo zijn onder meer de uit Noord-Amerika en Azië afkomstige eekhoorns in het wild in Nederland terechtgekomen. Het bestrijden van dieren die door mensen gehouden worden, wordt minder snel geaccepteerd dan van soorten waarmee men minder binding heeft (zoals insecten en planten). Dit blijkt uit recent onderzoek waarbij burgers gevraagd zijn naar de acceptatie van maatregelen voor verschillende uitheemse soorten in Nederland. De vraag die in deze eerste studie naar de publieke perceptie van exoten en exotenbeheer werd voorgelegd was: "Moeten we de genoemde soorten in Nederland accepteren, controleren of uitroeien?" De uitkomsten laten zien dat de aaibaarheid wel degelijk een rol speelt, en dat er bij de aanpak van met name vogels en zoogdieren rekening moet worden gehouden met mogelijke weerstand vanuit de maatschappij (zie figuur 2). De vraag rest wel in hoeverre dit afhangt van andere factoren zoals de kennis die men heeft over de soort, en welke redenen men heeft voor het wel of niet accepteren van bestrijding. Heeft dit te maken met de aantoonbare schade die een soort veroorzaakt, hun oorsprong (exoten horen hier niet thuis), afwegingen op het gebied van dierenwelzijn of met de kennis die men heeft over het onderwerp? Ook hangt het sterk samen met de achtergrond van een persoon (bijvoorbeeld agrariër,

beheerder of recreant). Dit vraagt om nader onderzoek naar publieke perceptie van bioinvasies, ook in vergelijking met de opvattingen over het beheer van inheemse plaagdieren.

Voorlichting

In het kader van preventie is het belangrijk om de motieven te kennen van mensen die uitheemse soorten vrijlaten. Dat gebeurt vaak met de beste bedoelingen, juist uit respect voor de natuur en het welzijn van dieren. Vaak speelt onwetendheid hierbij een rol. Hoewel een aantal exoten inmiddels een grote bekendheid geniet, is het voor velen ook nog een onbekend onderwerp. Veel mensen houden zich niet bezig met de vraag of een soort inheems of uitheems is, en wat de mogelijke gevolgen kunnen zijn van vrijlating in de natuur. Voorlichting en communicatie zijn nodig om de maatschappelijke bewustwording te vergroten. Geïnformeerde burgers kunnen tevens betrokken worden bij vroegtijdige signalering van exoten. Denk bijvoorbeeld aan de Ambrosia-applicatie voor de smartphone om gemakkelijk nieuwe vondsten van deze hooikoortsplant te melden. Maar zowel in de wetenschap als in het publieke domein leveren exoten ook veel discussie op. De begrippen 'exoot' en 'invasief' zijn voor meerdere interpretaties vatbaar. Een soort als de eikenprocessierups of de tijgerspin wordt niet gedefinieerd als een exoot omdat deze zelfstandig

Tekst: Dr. Laura Verbrugge, Radboud Universiteit Nijmegen en verbonden aan het Nederlands Expertise Centrum Exoten (NEC-E)

Figuur 1: De bioinvasiecurve laat zien dat handelingsperspectief voor het beheer van exoten gerelateerd is aan het invasiestadium: (voor) introductie, bij vestiging of wijdverspreid.

De aaibaarheid van exoten als de halsbandparkiet en de Aziatische tijgermug is een belangrijke factor bij maatschappelijke acceptatie van beheersmaatregelen.

oprukken als gevolg van klimaatverandering. Naast deze klimaatschuivers is het van een groot aantal dieren en planten nog onbekend waar hun oorsprong ligt en vanaf wanneer de soort in Nederland aanwezig is. En kan een uitheemse soort ook inburgeren?

Toekomstvisie

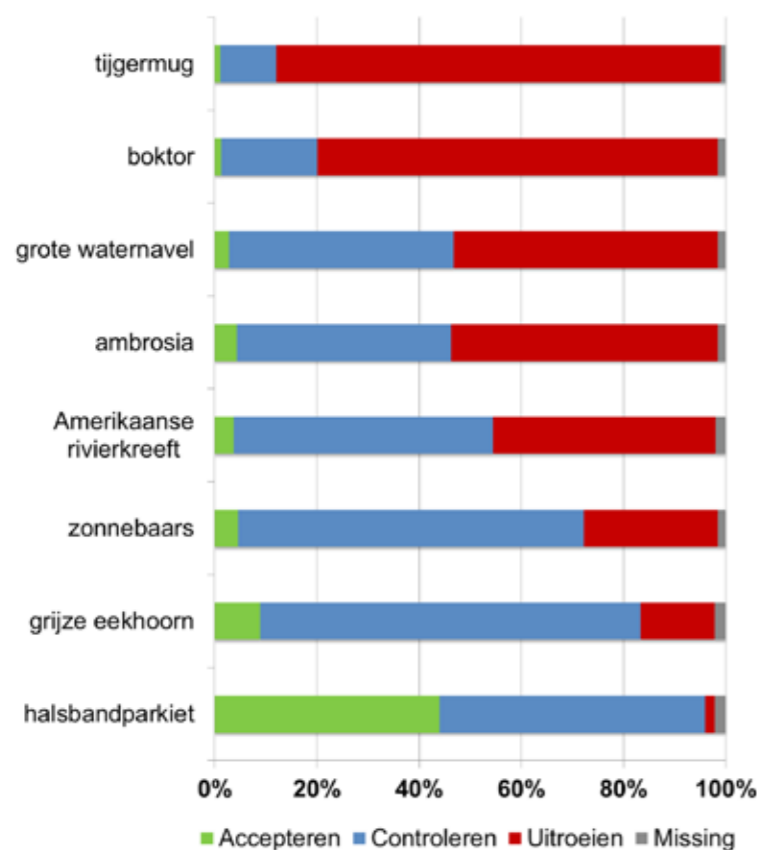
De vraag is wat er gaat gebeuren in de komende jaren. Het aantal exoten is in de afgelopen decennia sterk gestegen. Komen er nu ook meer uitheemse plaagsoorten of zal de schade beperkt blijven? In elk geval is Europa voorbereid op mogelijke probleemgevallen, gezien de op handen zijnde EU-regelgeving omtrent exoten. Dit betekent dat Nederland vanaf volgend jaar meer verplichtingen krijgt om invasieve exoten te gaan bestrijden of beheeren. Ook moet het uiterste worden gedaan aan vroegtijdige signalering en het verminderen van risico's op nieuwe introducties. Voor welke soorten deze regelgeving van toepassing wordt is nog niet bekend. Dit jaar worden de onderhandelingen voor de betreffende soortenlijst afgerond. De Nederlandse overheid is druk bezig met de voorbereiding waarbij onder meer wordt gekeken naar verspreiding in Nederland, impact op biodiversiteit en natuurgebieden, mogelijkheden voor beheer, en naar sociale en economische factoren, zoals de kosten van bestrijding en het maatschappelijk draagvlak. Voor soorten die op de EU-lijst komen geldt dat

landen worden verplicht deze soorten op te sporen, te elimineren (of als dat niet lukt: te beheersen) en een verbod in te stellen voor de handel, het bezit of het uitzetten van de soorten.

De komst van exoten als gevolg van de globalisering is een mondiale aangelegenheid, die lokaal voor veel problemen kan zorgen. In veel gevallen blijft de schade beperkt omdat vestiging in het nieuwe gebied niet mogelijk is. Voor de extreme gevallen is ingrijpen wel nodig en daar komt steeds meer grip op. Het antwoord op de vraag hoe we om moeten gaan met uitheemse soorten zal voor iedereen anders zijn. In elk geval staat vast dat soorten die veel overlast veroorzaken voor de mens (of ze nu inheems of uitheems zijn) zullen worden bestreden, nu en in de toekomst. ●

Literatuur:

Verbrugge, L.N.H. (2014) Going Global. Perceiving, Assessing and Managing Biological Invasions. Proefschrift. Radboud Universiteit Nijmegen.

Figuur 2: Het percentage van de respondenten (n = 398) dat kiest voor een bepaalde managementstrategie (accepteren, controleren of uitroeien) voor acht aanwezige exoten in Nederland.

Summary

In addition to management of native pests, non-native invasive species have become a major policy concern because of the potential risk they pose to the environment, economy and human health. In this article we highlight the differences between management of native and non-native pests. These relate to the visibility of the impacts, uncertainties in predicting these impacts and moral considerations. We suggest that increasing public awareness on this much debated topic is needed to prevent new introductions via, for example, intentional release of pets. Moreover, the diversity in public response (often related to the public 'appeal' of a particular species) has to be taken into account in invasive species management. Upcoming EU legislation obligates Member States to actively prevent, control and eliminate invasive species. This will create future challenges for policy makers and nature managers.

'Duurzaam Plaagdierbeheer in de Stad'

De ambitie voor de KAD-Kenniskring Dierplagen is de ontwikkeling van een platform waar professionals elkaar persoonlijk kunnen ontmoeten, waar ze informatie en kennis delen en waar ze praktijkervaringen kunnen uitwisselen. De ambitie is ook dat er nieuwe samenwerkingen gaan ontstaan, nieuwe ideeën, nieuw beleid en nieuw onderzoek. De organisatie van de Kenniskring van 28 mei 2015 is het resultaat van samenwerking tussen 'Het Natuurhistorisch', de Vereniging Stadswerk en het Kennis- en Adviescentrum Dierplagen (KAD).

Donderdag 28 mei 2015

Duurzaam plaagdierbeheer in de stad

Veel gemeenten zijn hard op weg om een duurzame gemeente te worden. Daarbij wordt veel aandacht geschonken aan ecologie en biodiversiteit. Maar in de dagelijkse praktijk maken we voor een aantal diersoorten een uitzondering: de plaagdieren. Dat zijn diersoorten die hinderlijk, schadelijk of ziekteverwekkend zijn. Ratten en muizen bijvoorbeeld. Toch moeten we bij plaagdierbeheer duurzamer gaan werken. Wat komt er op u af?

Om te beginnen is per 1 januari 2015 het buitengebruik van rodenticiden gebonden aan strenge regels. We willen een eind maken aan doorvergiftiging en voorkomen dat resistentie, door ondeskundig gebruik van biociden, een steeds groter probleem wordt. In december 2014 werd bovendien de motie Jacobi over nieuw plaagdierbeleid kamerbreed aangenomen. Die motie vraagt de regering om ervoor te zorgen dat er samenhang wordt gecreëerd tussen preventie van plaagdieren en biociden. Gecoördineerde publieksvoorlichting en efficiënte gemeentelijke meldpunten voor overlast en advies zijn daarvoor kostenbesparende instrumenten.

U staat voor een uitdaging: Hoe kunnen we de problemen die plaagdieren veroorzaken oplossen zonder onaanvaardbare risico's voor onze gezondheid, de natuur en ons leefmilieu. Dat vraagt om een cultuuromslag. "Dieren die niet geboren worden, hoeven ook niet te worden gedood". De ongediertebestrijding van vroeger moet zich ontwikkelen tot een natuurlijk en praktisch onderdeel van duurzaam stadsbeheer.

In deze Kenniskring nemen Jelle Reumer, directeur van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam, en Kees Moeliker, curator van het museum, u mee op pad in deze nieuwe stadsnatuur. Na de pauze gaan we samen aan de slag om na te denken over de nieuwe kansen die de uitvoering van de motie Jacobi biedt. We formuleren samen tien aanbevelingen om hiermee in de dagelijkse praktijk aan de slag te gaan.

Het programma onder leiding van prof. dr. Jelle Reumer en dr. Kees Moeliker

- 13.00 Registratie en ontvangst
- 13.30 De realiteit van de stadsnatuur
Jelle Reumer, directeur Natuurhistorisch Museum Rotterdam
- 14.15 Pure Veerkracht, de stad is ook natuur
Kees Moeliker, curator Natuurhistorisch Museum Rotterdam
- 14.30 Pauzebezoek aan de tentoonstelling 'Pure Veerkracht, de stad is ook natuur'
- 15.30 De organisatie van plaagdierbeheer binnen de Nederlandse gemeenten:
Tien aanbevelingen voor een duurzaam plaagdierbeleid
Maarten Loeffen, directeur Stadswerk en Nico Vonk, directeur KAD
- 16.30 Uitreiking van het eerste Gemeentelijke KAD-Keurmerk Duurzaam Plaagdierbeheer
- 16.40 Discussie en afsluiting
- 17.00 Napraten met borrel en versterkingen

Locatie:

Kunsthall Rotterdam, Westzeedijk 341, 3015 AA Rotterdam

Deelname:

€ 165,= voor belangstellenden
€ 140,= voor leden van het KAD en Stadswerk

- Inclusief het boek 'Wildpark Rotterdam' van Jelle Reumer ter waarde van € 20,=

- Inclusief toegang tot het Natuurhistorisch Museum en de Kunsthall Rotterdam

Inschrijving:

Via e-mail (info@kad.nl)
of telefonisch (0317) 41 96 60

Het KAD is verhuisd

In januari 2015 is het Kennis- en Adviescentrum Dierplagen verhuisd naar een ander pand in Wageningen.

Het nieuwe bezoekadres is Nudepark 145.

Het correspondentieadres blijft postbus 350, 6700 AJ Wageningen.